

УДК 343.98:343.8

DOI <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2026-2-21>

Євген ХАЙНАЦЬКИЙ

кандидат юридичних наук, суддя
(Печерський районний суд міста Києва,
м. Київ, Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-0645-8417>

ievgen_h@ukr.net

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСАДИ СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВOPOPУШЕННЯМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ЗАСУДЖЕНИМИ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

У статті досліджено оперативно-розшукові та процесуальні засади спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються засудженими в установах виконання покарань. Обґрунтовано, що в системі запобіжного впливу на пенітенціарну злочинність саме заходи спеціально-кримінологічного характеру є найбільш дієвими та функціонально спрямованими, оскільки вони орієнтовані на безпосередній вплив на специфічні криміногенні процеси пенітенціарного середовища та на нейтралізацію чинників, які детермінують кримінально протиправну поведінку засуджених. Доведено, що особливе місце у цій системі належить оперативно-розшуковій діяльності, яка забезпечує своєчасне виявлення, фіксацію, припинення та попередження кримінальних правопорушень у межах установ виконання покарань, а також дає можливість отримувати оперативно значущу інформацію про підготовку протиправних посягань, функціонування кримінальної субкультури, канали надходження заборонених предметів і деструктивний вплив неформальних груп. Проаналізовано нормативні засади діяльності оперативних підрозділів у системі Державної кримінально-виконавчої служби України та аргументовано, що вони фактично виступають ключовими галузевими суб'єктами безпосереднього виявлення криміногенних ризиків у місцях позбавлення волі.

Окремо досліджено проблему обмежених процесуальних можливостей оперативних підрозділів установ виконання покарань у кримінальному провадженні та обґрунтовано доцільність удосконалення положень ст. 41 Кримінального процесуального кодексу України. Зроблено висновок, що поєднання оперативно-розшукових і процесуальних механізмів із належними гарантіями прокурорського та судового контролю створює передумови для підвищення ефективності спеціально-кримінологічного запобігання пенітенціарній злочинності.

Ключові слова: спеціально-кримінологічне запобігання, оперативно-розшукова діяльність, кримінальні правопорушення, засуджені, установи виконання покарань, пенітенціарна злочинність, оперативні підрозділи, кримінальне провадження, процесуальні повноваження, негласні слідчі (розшукові) дії.

Постановка проблеми. У системі спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються засудженими в установах виконання покарань (далі – УВП), особливе місце посідають оперативно-розшукові та пов'язані з ними процесуальні механізми виявлення, фіксації, припинення й недопущення кримінально протиправної поведінки в умовах пенітенціарного середовища. Актуальність цієї проблематики зумовлена тим, що пенітенціарна злочинність характеризується високим рівнем латент-

ності, специфічними способами підготовки та вчинення кримінальних правопорушень, впливом кримінальної субкультури, функціонуванням неформальної ієрархії засуджених, а також необхідністю оперативного реагування на загрози безпеці персоналу, засуджених та нормальному функціонуванню УВП. За таких умов саме оперативно-розшукова профілактика та належне процесуальне забезпечення дій уповноважених суб'єктів набувають визначального значення як елементи спеціально-кримінологічного запобігання. Водночас чинне законодавство не позбавлене прогалин і суперечностей, зокрема щодо співвідношення кримінально-виконавчих, оперативно-розшукових та кримінально-процесуальних повноважень оперативних підрозділів УВП, що актуалізує потребу в науковому осмисленні відповідних засад і формулюванні пропозицій з їх удосконалення.

Аналіз публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми. Окремі аспекти спеціально-кримінологічного запобігання пенітенціарній злочинності, оперативно-розшукової діяльності в УВП, а також кримінально-процесуального забезпечення реагування на кримінальні правопорушення, вчинені засудженими, досліджувалися у працях А. І. Богатирьова, І. Г. Богатирьова, В. В. Василевича, А. В. Кирилюка, О. Г. Колба, Д. В. Колодчина, І. М. Копотуна, О. Г. Михайлика, Ю. В. Орла, М. С. Пузирьова, Ю. В. Соколинського, Я. В. Стрелюка, С. І. Халимона, О. О. Шкути та інших учених. У їхніх роботах розкрито роль оперативно-розшукових заходів у системі запобігання злочинності, значення режиму і нагляду в місцях позбавлення волі, окремі питання кримінально-правової та кримінально-процесуальної реакції на пенітенціарні кримінальні правопорушення. Водночас аналіз наукових джерел свідчить, що недостатньо розробленими залишаються питання саме комплексного осмислення оперативно-розшукових та процесуальних засад спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються засудженими в УВП, зокрема в частині визначення місця оперативних підрозділів УВП у механізмі профілактики, їх взаємодії з органами досудового розслідування, а також перспектив удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства у цій сфері.

Мета статті полягає в обґрунтуванні оперативно-розшукових та процесуальних засад спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються засудженими в УВП, з'ясуванні ролі оперативних підрозділів УВП у відповідному механізмі запобігання, а також у розробленні пропозицій щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства в частині розширення ініціативних процесуальних можливостей таких підрозділів.

Виклад основного матеріалу. Результати наукових досліджень у сфері пенітенціарної кримінології [1; 7; 9] дають підстави стверджувати, що у системі запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняються засудженими в УВП, найбільш дієвими та функціонально спрямованими є заходи спеціально-кримінологічного характеру. Це пояснюється тим, що саме вони орієнтовані на безпосередній вплив на специфічні криміногенні процеси пенітенціарного середовища та на нейтралізацію чинників, які детермінують кримінально протиправну поведінку засуджених.

У структурі таких заходів важливе місце належить заходам оперативно-розшукової діяльності, які забезпечують своєчасне виявлення, фіксацію, припинення та попередження кримінальних правопорушень у межах УВП. Їх значення полягає у можливості отримання оперативно значущої інформації про підготовку протиправних посягань, викриття осіб і груп засуджених, схильних до кримінально протиправної поведінки, протидії функціонуванню каналів надходження заборонених предметів, а також мінімізації впливу кримінальної субкультури на пенітенціарне середовище.

Зазначена позиція узгоджується і з сучасними науковими розвідками [2; 3, с. 388; 4, с. 318–319; 8], у яких підкреслюється важлива роль оперативно-розшукової діяльності у системі запобігання кримінальним правопорушенням, розглядаючи її як один із дієвих інструментів реалізації кримінологічної політики держави.

За вищенаведених обставин та за результатами власного проведеного дослідження у контексті розроблення спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються засудженими в УВП, заслуговує на увагу питання *оперативно-розшукової профілактики* відповідних діянь або спеціально-кримінологічне запобігання оперативно-розшуковими силами, заходами, засобами і методами. Чому це принципово, бо оперативні підрозділи в системі Державної кримінально-виконавчої служби (далі – ДКВС) України і конкретно у визначеній УВП, по суті, є єдино визначеними галузевим спеціальним (кримінально-виконавчим) законодавством суб'єктами запобіжної діяльності. Зокрема, хоча Кримінально-виконавчий кодекс (далі – КВК) України не визначає мети діяльності органів і УВП, він закріплює у ч. 1 ст. 1 мету кримінально-виконавчого законодавства України – «захист інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, *запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами*, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими» (курсив наш. – Є. Х.) [6]. Своєю чергою, у своїх подальших нормах КВК України відводить особливе місце (на рівні самостійної ст. 104 «Оперативно-розшукова діяльність у колоніях» [6]) оперативним підрозділам як єдиним суб'єктам здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Так, у ч. 1 вказаної норми кримінально-виконавчого законодавства зазначається, що «відповідно до закону в колоніях здійснюється оперативно-розшукова діяльність, основними завданнями якої є пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб та груп із метою:

- забезпечення безпеки засуджених, персоналу колоній та інших осіб;
- попередження і виявлення кримінальних правопорушень, учинених у колоніях, а також порушень встановленого порядку відбування покарання;
- вивчення причин і умов, що сприяють учиненню злочинів та інших правопорушень;
- надання правоохоронним органам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність або кримінальне провадження, допомоги в розкритті, припиненні та попередженні кримінальних правопорушень» [6].

Натомість, згідно з ч. 2 ст. 104 КВК України, «оперативно-розшукова діяльність здійснюється оперативними підрозділами *органів і установ виконання покарань*» [6].

Аналізуючи редакцію ст. 104 КВК України на предмет суб'єктів здійснення оперативно-розшукової діяльності та відповідних місць її здійснення, вважаємо, що законотворець, конструюючи відповідну норму, допустив неточність у співвідношенні понять «колонії» (у назві та ч. 1 означеної статті) та «органи і установи виконання покарань» (у ч. 2). Така аргументація пояснюється чинною редакцією ст. 11 КВК України, яка має назву «Види органів і установ виконання покарань» та закріплює в ч. ч. 1–5 такі важливі в інституційному плані положення:

«1. Органами виконання покарань є: центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, його територіальні органи, уповноважені органи з питань пробації.

2. Установами виконання покарань є: кримінально-виконавчі установи, спеціальні виховні установи (виховні колонії), слідчі ізолятори у випадках, передбачених цим Кодексом.

3. Кримінально-виконавчі установи поділяються на кримінально-виконавчі установи відкритого типу (виправні центри) і кримінально-виконавчі установи закритого типу (виправні колонії).

4. Виправні колонії поділяються на колонії мінімального, середнього і максимального рівнів безпеки. У разі необхідності в межах однієї виправної колонії можуть створюватися сектори з різними рівнями безпеки.

5. Виправні колонії мінімального рівня безпеки поділяються на колонії мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання і колонії мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання» [6].

Зважаючи на вищенаведені закономірності, маємо всі підстави стверджувати, що більш удалим було б вести мову про здійснення оперативно-розшукової діяльності оперативними підрозділами органів і установ виконання покарань, а не одних лише колоній.

У такому разі пропонуємо назву і ч. 1 ст. 104 КВК України викласти в такій редакції:

«Стаття 104. Оперативно-розшукова діяльність в органах і установах виконання покарань

1. Відповідно до закону в **органах і установах виконання покарань** здійснюється оперативно-розшукова діяльність, основними завданнями якої є пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб та груп із метою...», а далі за текстом.

При цьому такий легальний «монополізм» щодо визначення суб'єктів здійснення оперативно-розшукової діяльності дотично до місць несвободи закріплено і на рівні профільного нормативно-правового акта у визначеній сфері – Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Так, в абз. 9 ч. 1 ст. 5 «Підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність» визначено, що оперативно-розшукова діяльність здійснюється оперативними підрозділами (у тому числі серед інших визначених законом суб'єктів) «органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України». І, що принципово важливо в контексті озвученої вище тези про «монополізм» суб'єктів відповідного напрямку спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються засудженими в УВП, це нормативний припис ч. 2 ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», згідно з якою «проведення оперативно-розшукової діяльності іншими підрозділами зазначених органів, підрозділами інших міністерств, відомств, громадськими, приватними організаціями та особами забороняється» (курсив наш. – Є. Х.) [10].

Водночас ми розуміємо, що великий обсяг оперативно-розшукової профілактики як одного з основних напрямів спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються засудженими в УВП, міститься в нормативно-правових актах, що мають відповідні грифи обмеження доступу («Таємно», «Цілковито таємно»). Водночас окремі питання в межах нашого дослідження ми вважаємо за необхідне розкрити, зважаючи на те, що згідно зі ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативно-розшукова діяльність – це система не лише негласних (переважно. – Є. Х.), а й гласних «пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів» [10].

Слід також зазначити, що роль оперативно-розшукової діяльності у механізмі спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням визнається і персоналом УВП. Отримані у процесі дослідження емпіричні дані засвідчили, що працівники установ загалом (59%) підтримують діяльність оперативних підрозділів, спрямовану на запобігання кримінальним правопорушенням у пенітенціарному середовищі. Водночас результати опитування показали, що 41% респондентів або не вважають таку діяльність безумовно ефективною, або оцінюють її лише частково позитивно.

Переконані, що такі результати мають комплексне пояснення. Вони характеризують не лише фактичний стан і тенденції запобігання кримінальним правопорушенням в УВП, а й відображають рівень професійної підготовки персоналу, зокрема ступінь його обізнаності з положеннями кримінологічної теорії, змістом спеціально-кримінологічного запобігання та функціональним призначенням оперативно-розшукових заходів у системі профілактики пенітенціарної злочинності.

У зв'язку із цим одержані емпіричні дані доцільно розглядати не лише як індикатор ставлення персоналу до оперативно-розшукового складника профілактичної (запобіжної)

діяльності, а й як свідчення потреби в удосконаленні професійної підготовки працівників УВП. Насамперед ідеться про посилення кримінологічної, оперативно-профілактичної та пенітенціарної компетентності персоналу, формування у нього цілісного розуміння природи пенітенціарної злочинності, механізмів її детермінації та сучасних інструментів запобіжного впливу. Саме підвищення рівня такої професійної підготовки є однією з необхідних передумов більш ефективної реалізації спеціально-кримінологічних заходів запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються засудженими в УВП.

Отже, результати емпіричного дослідження дають підстави для висновку, що ефективність спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням у пенітенціарному середовищі безпосередньо залежить не лише від організації діяльності оперативних підрозділів, а й від рівня кримінологічної та професійно-профілактичної підготовки всього персоналу УВП. У цьому зв'язку підвищення професійної компетентності персоналу слід розглядати як одну з ключових умов удосконалення механізму запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються засудженими в УВП.

Продовжуючи аналіз нормативно-правових засад оперативно-розшукової профілактики як напряму спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються засудженими в УВП, звернімо увагу на ту обставину, що, незважаючи на звужені процесуальні повноваження оперативних підрозділів УВП (зокрема, неможливість самостійно, ініціативно здійснювати слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НСРД) у кримінальному провадженні, а лише за письмовим дорученням слідчого, дізнавача, прокурора – на підставі ст. 41 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України [5]), вони завжди взаємодіють з органами досудового розслідування під час кримінальних проваджень за фактами вчинення засудженими в УВП нових кримінальних правопорушень. При цьому особливістю пенітенціарного середовища є те, що під час розслідування одних правопорушень стають відомі факти інших, і це багато в чому сприяє підвищенню ефективності запобіжної діяльності в УВП.

Так, наприклад, як показало проведене нами дослідження, у процесі здійснення досудового розслідування слідчий (рідше – дізнавач, прокурор) нерідко стикається з фактами вчинення кримінальних правопорушень іншими засудженими, стосовно яких перевірка на момент їх виявлення ще не розпочата. Такі відомості можуть бути отримані як під час проведення процесуальних дій, так і в результаті виконання доручень, що слідчий (дізнавач, прокурор) надає оперативним підрозділам УВП для здійснення слідчих (розшукових) дій та НСРД. Вочевидь, інформація, отримана в межах цих процесуальних дій, може виходити за межі первинного предмета доказування, оскільки пошукова діяльність, ініційована відповідним органом досудового розслідування, здатна завершитися встановленням ознак нового кримінального правопорушення. У такому разі слідчий (дізнавач, прокурор) як суб'єкт, що видав відповідне доручення, формально вважається особою, яка організувала та спрямувала виявлення зазначених фактів.

У разі виявлення під час досудового розслідування іншого кримінального правопорушення, не пов'язаного з тим, щодо якого здійснюється поточне кримінальне провадження, матеріали щодо такого діяння підлягають виділенню. Надалі вони або скеровуються для вирішення питання щодо початку нового досудового розслідування, або ж виділяються в окреме провадження у разі, коли додаткова перевірка встановлених фактів із метою з'ясування наявності ознак кримінального правопорушення не є необхідною.

У процесі проведення дослідження нами з'ясовано думку оперативних працівників оперативних підрозділів УВП, які висловили пропозицію щодо надання оперативним підрозділам УВП повноважень здійснювати НСРД в кримінальних провадженнях за фактами вчинення засудженими в УВП нових кримінальних правопорушень в ініціативному порядку, а не лише за письмовим дорученням слідчого, дізнавача, прокурора (шляхом внесення змін до ст. 41 КПК України). Таку пропозицію висловило 67% респондентів. Подібна думка

заслугує на увагу, бо вона ґрунтується на практичній потребі оперативних працівників оперативних підрозділів УВП. І, по суті, виконуючи письмові доручення слідчого, дізнавача, прокурора щодо здійснення НСРД у кримінальних провадженнях за фактами вчинення засудженими в УВП нових кримінальних правопорушень, зазначені працівники виступають суб'єктами не лише оперативно-розшукової, а й кримінально-процесуальної діяльності.

Разом із тим повною мірою сприйняти озвучену респондентами пропозицію ми не можемо, адже необхідно враховувати й низку правових і процесуальних аспектів перед тим, як формулювати науково обґрунтовані пропозиції з удосконалення галузевого (кримінологічного, оперативно-розшукового, кримінально-процесуального) законодавства і практики його застосування в контексті досліджуваного напрямку спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються засудженими в УВП.

А тому вважаємо, і результати теоретико-правового дослідження це підтверджують, що внести зміни лише до ст. 41 КПК України недостатньо, якщо йдеться саме про надання оперативним підрозділам УВП права самостійно розпочинати і проводити НСРД. Причина в тому, що чинний КПК України прямо встановлює:

- на підставі ч. 1 ст. 41 оперативні підрозділи органів, УВП та слідчих ізоляторів ДКВС України здійснюють слідчі (розшукові) дії та НСРД за письмовим дорученням слідчого, дізнавача, прокурора;
- згідно з ч. 3 ст. 246, рішення про проведення НСРД приймають слідчий, прокурор, а в передбачених законом випадках – слідчий суддя;
- відповідно до ч. 6 ст. 246, проводити НСРД має право слідчий або за його дорученням уповноважені оперативні підрозділи, у тому числі органів, УВП та слідчих ізоляторів ДКВС України [5].

Тому, виходячи з наведених положень, обґрунтовано вважаємо, що найбільш юридично коректною є не модель «повністю автономного» проведення НСРД оперативними підрозділами УВП, а модель ініціативного внесення ними вмотивованої постановки питання про проведення НСРД із негайним процесуальним оформленням слідчим/дізнавачем/прокурором або, коли це потрібно, слідчим суддею. Інакше виникатиме колізія зі ст. 246 КПК України і ризик недопустимості доказів.

Отже, пропонуємо доповнити ст. 41 КПК України новою частиною такого змісту: *«Оперативні підрозділи органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України у разі виявлення під час виконання покладених на них повноважень ознак підготовки або вчинення засудженим чи особою, взятою під варту, нового кримінального правопорушення мають право в ініціативному порядку вносити слідчому, дізнавачу або прокурору вмотивоване подання про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. У невідкладних випадках, коли зволікання може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення, неможливості запобігти його вчиненню або створення реальної загрози життю чи здоров'ю осіб, оперативний підрозділ органу, установи виконання покарань чи слідчого ізолятору Державної кримінально-виконавчої служби України має право ініціювати невідкладне проведення слідчої (розшукової) або негласної слідчої (розшукової) дії, про що негайно повідомляє прокурора. Подальше проведення такої дії допускається лише на підставі рішення слідчого, прокурора або слідчого судді у випадках, передбачених цим Кодексом».*

Висновки. Проведене дослідження дало підстави встановити, що в системі спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняються засудженими в УВП, оперативно-розшукові та процесуальні засади мають самостійне і визначальне значення, оскільки саме вони забезпечують раннє виявлення, фіксацію, припинення та документування кримінально протиправних проявів у пенітенціарному середовищі. Обґрунтовано, що оперативні підрозділи органів і УВП фактично виступають ключовими галузевими суб'єктами безпосереднього виявлення криміногенних ризиків, однак чинна

модель їх участі в кримінальному провадженні не повною мірою відповідає критерію оперативності реагування на нові кримінальні правопорушення, що вчиняються засудженими в УВП. У зв'язку із цим доведено доцільність удосконалення положень ст. 41 КПК України шляхом нормативного закріплення права оперативних підрозділів органів, УВП та слідчих ізоляторів ДКВС України в ініціативному порядку вносити слідчому, дізнавачу або прокурору вмотивоване подання про проведення слідчих (розшукових) і НСРД, а у невідкладних випадках – ініціювати їх проведення з негайним повідомленням прокурора. Такий підхід дає змогу поєднати потребу в оперативності запобіжного впливу з належними гарантіями прокурорського та судового контролю, а отже, підвищити ефективність спеціально-кримінологічного запобігання пенітенціарній злочинності.

Список використаних джерел

1. Богатирьов І. Г., Богатирьова О. І., Пузырьов М. С. Запобігання пенітенціарній злочинності в Україні : посібник / за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Дакор, 2014. 96 с.
2. Богатирьов І. Г., Джужа О. М., Ільтяй М. П. Оперативно-розшукова діяльність в установах виконання покарань: монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2009. 188 с.
3. Василевич В. В. Кримінологічна політика України : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 435 с.
4. Копотун І. М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях: монографія. Київ : Золоті ворота, 2013. 472 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
6. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.200. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.
7. Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія) : посібник / за ред. О. М. Джужі. Київ : НАВС, 2013. 620 с.
8. Кримінологічні та оперативно-розшукові засади запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній : монографія / В. В. Коваленко та ін. ; за заг. ред. В. В. Коваленка. Київ : Атіка, 2012. 368 с.
9. Пенітенціарна кримінологія : підручник / І. Г. Богатирьов та ін. Одеса : Гельветика, 2022. 464 с.
10. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

References

1. Bohatyrov, I. H., Bohatyrova, O. I., Puzyrov, M. S. (2014) Zapobihannya penitentsiarniy zlochynnosti v Ukraini [Prevention of penitentiary crime in Ukraine] : posib. / za zah. red. O. M. Dzhuhi. Kyiv : VD «Dakor», 96 p. [in Ukr.].
2. Bohatyrov, I. H., Dzhuzha, O. M., Iltay, M. P. (2009) Operativno-rozshukova diyalnist v ustanovakh vykonannya pokaran [Operational and investigative activities in penal institutions] : monohraf. Dnipropetrovsk : DDUVS, 188 p. [in Ukr.].
3. Vasylevych, V. V. (2020) Kryminolohichna polityka Ukrainy [Criminological policy of Ukraine] : monohraf. Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav, 435 p. [in Ukr.].
4. Kopotun, I. M. (2013) Zapobihannya zlochynam, shcho pryzvodyat' do nadzvychaynykh sytuatsiy u vypravnykh koloniyakh [Prevention of crimes leading to emergency situations in correctional colonies] : monohraf. Kyiv : PP «Zoloti vorota», 472 p. [in Ukr.].
5. Kryminalnyy protsesualnyy kodeks Ukrainy vid 13.04.2012 [Criminal Procedure Code of Ukraine of 13.04.2012]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13, art. 88. [in Ukr.].
6. Kryminal'no-vykonavchyy kodeks Ukrainy vid 11.07.2003 [Criminal-Executive Code of Ukraine of 11.07.2003]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*. 2004. № 3–4, art. 21. [in Ukr.].
7. Kryminolohichni zasady zapobihannya zlochynam v ustanovakh vykonannya pokaran Ukrainy (penitentsiarna kryminolohiya) [Criminological principles of crime prevention in penal institutions of Ukraine (penitentiary criminology)] : posib. / za red. O. M. Dzhuhi. Kyiv: NAVS, 2013. 620 p. [in Ukr.].

8. Kryminolohichni ta operatyvno-rozshukovi zasady zapobihannya zlochynam i pravoporushennyam, shcho vchynyayut'sya personalom vypravnykh koloniy [Criminological and operational-search principles of preventing crimes and offenses committed by the personnel of correctional colonies] : monohraf. / Kovalenko V. V., Dzhuzha O. M., Kolb O. H. ta in.; za zah. red. dokt. yuryd. nauk, prof. V. V. Kovalenka. Kyiv: Atika, 2012. 368 p. [in Ukr.].

9. Penitentsiarna kryminolohiya [Penitentiary criminology] : pidruch. / I. H. Bohatyrov, A. V. Borovyk, O. M. Dzhuzha ta in. Odesa: Vydavnychy dim «Helvetyka», 2022. 464 p. [in Ukr.].

10. Pro operatyvno-rozshukovu diyalnist [On operational-search activities] : Zakon Ukrainy vid 18.02.1992 r. № 2135-XII. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. 1992. № 22, art. 303. [in Ukr.].

ABSTRACT

Yevhen Khainatskyi. Operational-search and procedural principles for special criminological prevention of criminal offenses committed by convicts in penal institutions

The article examines the operational-search and procedural principles for special criminological prevention of criminal offenses committed by convicts in penal institutions. It is substantiated that, within the system of preventive influence on penitentiary criminality, measures of a special criminological nature are the most effective and functionally oriented, as they are aimed at directly influencing the specific criminogenic processes of the penitentiary environment and neutralizing the factors that determine the criminally unlawful behavior of convicts. It is proved that a special place in this system belongs to operational-search activity, which ensures the timely detection, recording, suppression, and prevention of criminal offenses within penal institutions, and also makes it possible to obtain operationally significant information on the preparation of unlawful encroachments, the functioning of criminal subculture, channels for the delivery of prohibited items, and the destructive influence of informal groups. The regulatory foundations for the activity of operational units within the system of the State Criminal and Executive Service of Ukraine are analyzed, and it is argued that these units actually act as key sectoral subjects for the direct identification of criminogenic risks in places of deprivation of liberty.

The problem of the limited procedural capabilities of operational units of penal institutions in criminal proceedings is separately examined, and the expediency of improving the provisions of Article 41 of the Criminal Procedure Code of Ukraine is substantiated. It is concluded that the combination of operational-search and procedural mechanisms with appropriate guarantees of prosecutorial and judicial control creates the preconditions for increasing the effectiveness of special criminological prevention of penitentiary criminality.

Key words: *special criminological prevention, operational-search activity, criminal offenses, convicts, penal institutions, penitentiary criminality, operational units, criminal proceedings, procedural powers, covert investigative (search) actions.*

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 27.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 28.08.2026